

зультаті чого тексти важко читаються; б) пропуски літер; в) неправильна систематизація матеріалів кримінальної справи; г) у тексті акта не виділені абзаци; г) велика кількість виправлень, перекреслень; д) неохайність оформлення; е) текст написаний різними почерками і різними чорнилом; є) допускається плутанина і неохайність у нумерації сторінок; ж) документи підшиті неправильно (спочатку кінець, а потім початок документа) або «догори ногами»; з) недотримання берегів. Слідчі не повинні забувати, що процесуальні акти вони складають не стільки для себе, скільки для інших учасників кримінального процесу і тому слід потурбуватися про те, щоб вони могли прочитати їх без будь-яких ускладнень.

Помилки структурного характеру – це помилки, пов'язані з неправильним оформленням реквізитів, неточною передачею окремих реквізитів, які є обов'язковими елементами, притаманними певному виду документа для визнання його дійсним.

Класифікація та характеристика груп помилок правозастосування стосуються актів досудового розслідування, прокурорського реагування та судового провадження.

Підсумовуючи, зазначимо таке. По-перше, потрібно вказати на те, що окремі недоліки сучасної правозастосовної практики зумовлені недостатньою увагою до писемної форми процесуальних актів. По-друге, процесуальний акт повинен відповідати таким властивостям, як: обов'язковість, повнота і конкретність правового регулювання; суворість відповідності кримінально-процесуальному закону; провадження кримінальної справи на всіх стадіях однією мовою; логічна завершеність, несуперечність, послідовність викладу тексту; зрозумілість і доступність мови викладу; семантична точність і чіткість понять і термінів; використання термінів із чітким суворо окресленим змістом тощо. По-третє, характер і наслідки правозастосовних помилок, що виявлені при складанні й оформленні процесуальних актів кримінального судочинства, свідчать про необхідність подати зразки бланків процесуальних актів або зразки процесуальних актів: а) додатком до Кримінально-процесуального кодексу України; б) у відомчих нормативних актах; в) в інструкції, розробленій та прийнятій Міністерством юстиції, Міністерством внутрішніх справ, Верховним Судом, Генеральною прокуратурою України.

Диференціація кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності за допомогою санкцій статей

О.А. Шаповалова, суддя Апеляційного суду
Автономної Республіки Крим,
викладач академії суддів України

Формулювання законодавцем складів злочинів з кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками є засобом диференціації кримінальної

Кримінальне право та кримінальний процес

відповідальності. Наукою кримінального права доведено, що така диференціація буде дієвою за умови дотримання такого правила: у статтях, які мають частини, мінімальний рівень санкції частини статті, яка посилює покарання, не повинен виходити за максимальну межу покарання, що встановлене за менш небезпечне діяння¹.

На жаль, законодавець у багатьох випадках при конструюванні санкцій статей розділу VII КК України ігнорує це майже загальновизнане вченими-криміналістами правило. Мінімальний рівень санкцій частин статей, що містять кваліфіковані та особливо кваліфіковані ознаки злочинів, виходить за максимальну межу покарання, що встановлене за менш небезпечне діяння у статтях 199, 200, 201, 209, 209-1, 210, 211, 223, 228, 229 КК.

У окремих випадках позиція законодавця взагалі не піддається логічному поясненню. Зокрема, санкція частини першої ст. 223 КК «Порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів» містить як один із альтернативних видів основного покарання – штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Санкція частини другої цієї статті також починається з альтернативного виду основного покарання – штрафу, розмір якого встановлений так само, як і у частині першій зазначеної статті – до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а інші альтернативні види основного покарання є більш суворими порівняно з передбаченими у частині першій ст. 223 КК. Подібне спостерігається і в ст. 229 КК «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару». Частина перша цієї статті у санкції передбачає один із альтернативних видів основного покарання у виді виправних робіт на строк до двох років. Частина друга зазначеної статті, в якій містяться кваліфікуючі ознаки, також у санкції одним із альтернативних видів основного покарання називає виправні роботи на строк до двох років, тоді як інші види покарання є значно суворішими порівняно з передбаченими у частині першій цієї статті.

Зазначені недоліки у формулюванні санкцій частин статей КК, що містять кваліфікуючі ознаки, призводить до того, що законодавець надає суду право, не мотивуючи свого рішення, призначити однакові покарання за злочин, вчинений без кваліфікуючих ознак, і злочин, суспільна небезпечність якого за рахунок наявності цих ознак підвищена. Так, оскільки частина перша ст. 199 КК передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до семи років, а частина друга ст. 199 КК – від п'яти до десяти років, то за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту, а також збут підробленої національної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї, вчинені без кваліфікуючих ознак, і за ті ж самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, суд може, виходячи з меж санкцій статей, призначити одне і те ж покарання. Тим самим нівелюється диференціація кримінальної відповідальності, а проблеми караності злочину з кваліфікуючими ознаками штучно переміщуються до сфери

¹ *Енциклопедія уголовного права*. Т. 8: Уголовная ответственность и наказание. – Изд. проф. Малинина. – СПб., 2007. – Т. 8: Уголовная ответственность и наказание. – С. 679–683; *Лесниевски-Костарева Т.А.* Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. – М., 2000. – С. 323–329.

індивідуалізації покарання. На думку С.Дементьєва, така недосконалість кримінально-правових санкцій є однією з причин падіння або зниження авторитету правосуддя, існування корупції у цій сфері².

Із цього випливає, що санкції статей 199, 200, 201, 209, 209-1, 210, 211, 223, 228, 229 КК мають бути змінені таким чином, щоб виключити вихід мінімального покарання за злочин, обтяжений кваліфікуючими або особливо кваліфікуючими ознаками, за межі максимального покарання за злочин, передбачений іншою частиною тієї самої статті КК, у якій ці ознаки відсутні.

У переважній більшості випадків при формулюванні санкцій статей розділу VII Особливої частини КК законодавець підвищує караність діяння за наявності кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак поступово. Значна кількість злочинів у сфері господарської діяльності за відсутності кваліфікуючих ознак є злочинами невеликої тяжкості, за наявності кваліфікуючих ознак – злочинами середньої тяжкості, а з особливо кваліфікуючими – тяжкими. Таке рішення відповідає виробленому наукою кримінального права правилу, згідно з яким кваліфікований злочин різниться від простого за типовим ступенем суспільної небезпеки, характер же останньої – однаковий для обох злочинів. Тому суттєві, різкі «скачки» сходінками покарань, як правило, необґрунтовані³, а різниця за ступенем тяжкості між основним та кваліфікованим або кваліфікованим та особливо кваліфікованим злочином повинна бути не більша, ніж на одну позицію⁴.

У межах розділу VII Особливої частини КК це правило не враховане у статтях 212, 212-1 та ст. 233 КК. Так, ст. 212 КК «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» та ст. 212-1 КК «Ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» складаються з трьох частин. Злочини, передбачені частинами першою та другою статей 212 та 212-1 КК, є злочинами невеликої тяжкості. Злочини, передбачені частинами третіми зазначених статей, які містять як особливо кваліфікуючі ознаки вчинення їх особою, раніше судимою за відповідний злочин та в особливо великих розмірах, одразу постають тяжкими злочинами, при цьому з максимальним для цієї категорії розміром основного покарання – позбавлення волі до десяти років. У ст. 233 КК «Незаконна приватизація державного комунального майна» злочин, передбачений частиною першою цієї статті, є злочином середньої тяжкості, за наявності таких кваліфікованих ознак, як вчинення у великих розмірах та вчинення групою осіб за попередньою змовою (частина друга ст. 233 КК) – особливо тяжким злочином. З таким рішенням законодавця важко погодитись. Як бачимо, різкі перепади в оцінці ступеня суспільної небезпечності зазначених злочинів за наявності кваліфікуючих або особливо кваліфікуючих ознак мають місце при використанні обставин, що є типовими для відповідно частин другої та третьої статей, які передбачають відповідальність за злочини у сфері господарсь-

² *Енциклопедия уголовного права.* – СПб., 2007. – Т. 8: Уголовная ответственность и наказание. – С. 680.

³ *Лесниевски-Костарева Т.А.* Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. – С. 323–329.

⁴ *Гуторова Н.О.* Злочини проти державних фінансів: механізм побудови кримінально-правових санкцій // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Вип. 23. – Х., 2003.

кої діяльності. Але при цьому у інших складах злочинів розглядуваної групи таких «стрибків» не спостерігається. З цього випливає, що *санкції статей 212 та 212-1, 233 КК мають бути зменшеними таким чином, щоб злочини, передбачені різними частинами однієї статті, за ступенем тяжкості відрізнялись не більш як на одну категорію.*

Отже, узагальнюючи викладене, можна зробити такі висновки.

Конструкція кваліфікованих складів розглядуваних злочинів загалом відповідає правилам, виробленим наукою кримінального права та судовою практикою. Але в окремих випадках існує необхідність удосконалення в цій частині кримінального законодавства шляхом приведення санкцій окремих частин статей КК, що передбачають відповідальність за кваліфіковані та особливо кваліфіковані злочини у сфері господарської діяльності, відповідно до правил диференціації кримінальної відповідальності, зокрема:

– санкції статей 199, 200, 201, 209, 209-1, 210, 211, 223, 225, 228, 229 КК мають бути змінені таким чином, щоб виключити вихід мінімального покарання за злочин, обтяжений кваліфікуючими або особливо кваліфікуючими ознаками, за межі максимального покарання за злочин, передбачений іншою частиною тієї самої статті КК, у якій ці ознаки відсутні;

– санкції статей 212 та 212-1 та 233 мають бути перероблені таким чином, щоб за ступенем тяжкості злочини, передбачені різними частинами однієї статті, різнились не більш як на одну категорію.

Розвиток законодавства України щодо торгівлі людьми в контексті міжнародного права

Т. М. Юденко, суддя Апеляційного суду м. Києва

Одним із ганебних явищ, з яким зіткнулося українське суспільство наприкінці ХХ ст., є торгівля «живим товаром». Цей вид злочинної діяльності набув таких масштабів, що експерти Комісії ООН вважають його за своїми наслідками третім після нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками, який щорічно приносить прибуток злочинцям близько 7–12 млрд доларів, і це при тому, що ризик бути затриманим та покараним є мінімальним. Фахівці зазначають, що в багатьох країнах світу економіка характеризується зростаючим проникненням у неї міжнародних злочинних угруповань, які використовують рабську працю потерпілих від торгівлі людьми в її тіньовому секторі¹.

Торгівля людьми існувала завжди, але масового характеру вона набувала за рабовласницького ладу, часів іспанської колонізації Америки, а також масового продажу негрів на цей континент та до Європи. У 1889–1890 роках на Брюссельській конференції ряд країн висловив тверду рішучість покласти цьому край,

¹ *Торгівля людьми в Україні* / ЮНІСЕФ, ОБСЄ, АМР США, Британська Рада. – К., 2004. – С. 110.